

Ötlető: MÓZSI MAGDOLNA

Ötletés ideje: 1976.

TART.: KIHALÓ MESTERSÉGEK - KOSÁRTÓVÁS

19 lap

Földrajzi mutató: TÖRÖCSKE

Statisztika: XV, A₁

PAPÍRIPARI VÁLLALAT

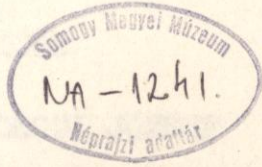
KISKUNHALASI GYÁRA

LELTÁRÓVÁS

ATVEZETVE AZ EGYSÉGES LTK. 3796-OS TÉTELE ALÓL

3796

TV/69/4.

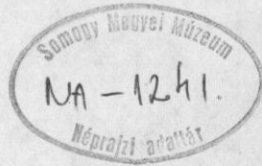
K I H A L Ó M E S T E R S É G E K :

K O S Á R F O N Á S

3796

IV/69/4.

K I H A L Ó M E S T E R S É G E K :

K O S Á R F O N Á S

LEŐWEY KLÁRA GIMNÁZIUM PÉCS

NÉMET NEMZETISÉGI TAGOZAT

HONISMERETI SZAKKÖRE

SZAKKÖRVEZETŐ: TOKODI JÓZSEF

Gyűjtés helye: Töröcske

Gyűjtés ideje: 1976. nov.- dec.

Gyűjtő neve: Mózsi Magdolna

Foglalkozása: tanuló

* Lakcíme: 7624 PÉCS

Szigeti u. 44.

Téma: Kosárfonás

Adatközlő neve: Mózsi István Fehér József

Születési hely: Töröcske Töröcske

Születési idő: 1911. 1946.

Foglalkozás: nyugdíjas főelőadó

Lakcim: 7400 Kaposvár- Töröcske

Fenyves u. 38.

Fenyves u. 61.

A pályázatom anyagát a Somogy megyei Töröcskén gyűjtöttem. Az egyik adatközlő Mózsi István, a nagypapám. 1911-ben született Töröcskén.

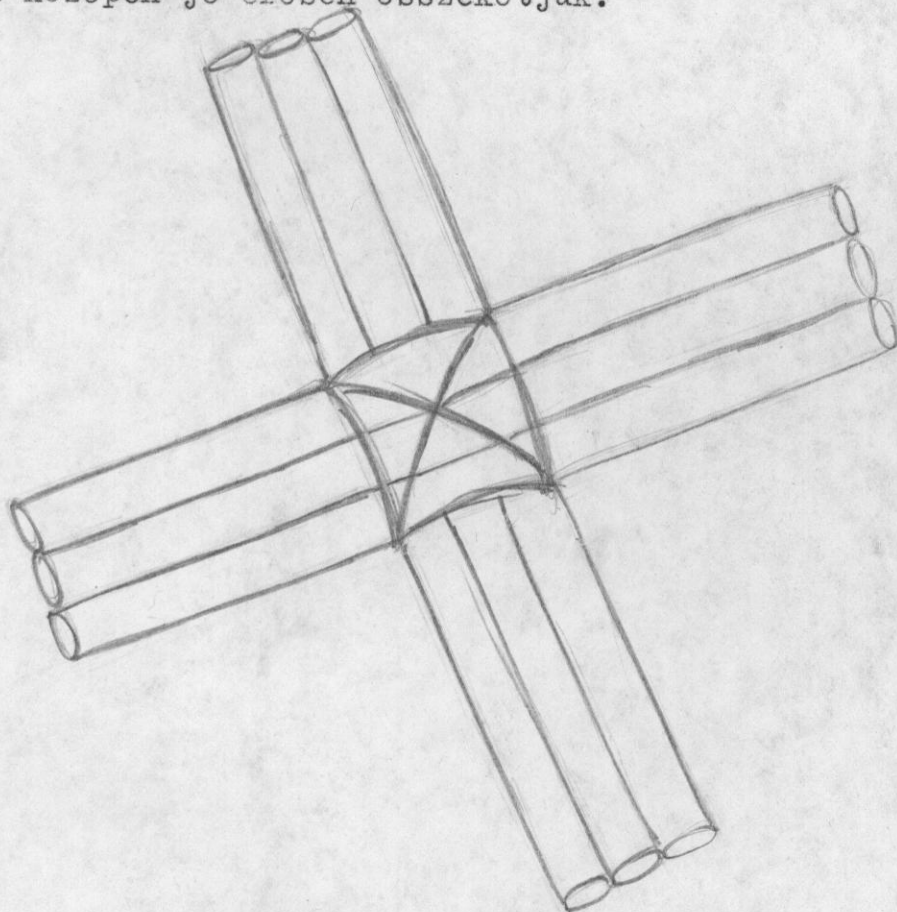
Foglalkozása földműves volt, most nyugdíjas. Kosarakat csak a rokonság részére szokott fonni, és fon még ma is.

A kosárfonást az idősebb gyerekektől tanulta. Ő is, mint minden fa lusi gyerek, béreskedett. Kihajtotta a teheneket a rétre, s ott látta az idősebb pajtásokat kosarat fonni. Ő is megpróbálta, s megtanulta a kosárfonás fogásait, fortélyait.

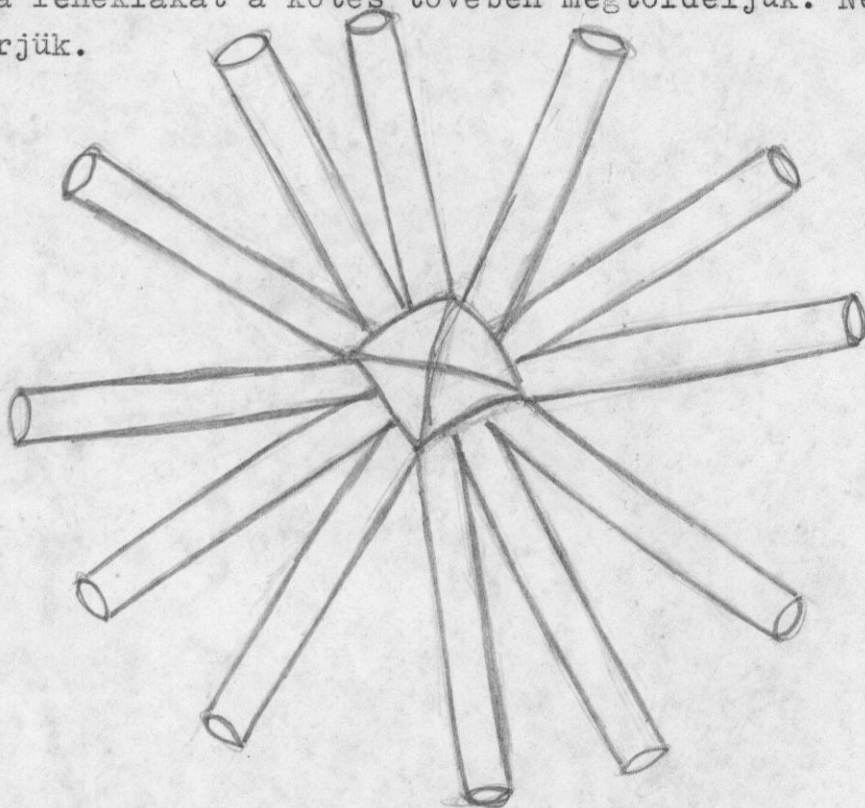
Nemcsak kosarat szokott fonni, hanem vékát, korsót, üléskosarat is. Ezek közül először nézzük a véka készítését.

A vékát fűzfavesszőből fonjuk. Azonban a fűzfának csak az új hajlékony hajtása jó, mert az öregebb hajtások fonás közben eltörnének. A vesszőket megpucoljuk, az oldalágakat levágjuk, hogy egyenesek legyenek. Legelőször a véka fenekét fonjuk meg, majd az oldalát, s végül a füleit.

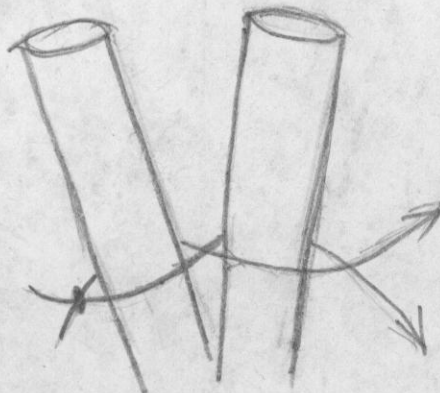
Először veszünk 6 db jó ujjnyi vastag kb 40 cm hosszú vesszőt, az un. fenékfákat. A három vastagabbat bicskával középen átfúrjuk, s a kkora rést hasítunk, hogy a másik három vesszőt azon át tudjuk bujtatni. Ezután egy vékony vesszőt kettéhasítunk, s azzal a fenékfákat középen jó erősen összekötjük.

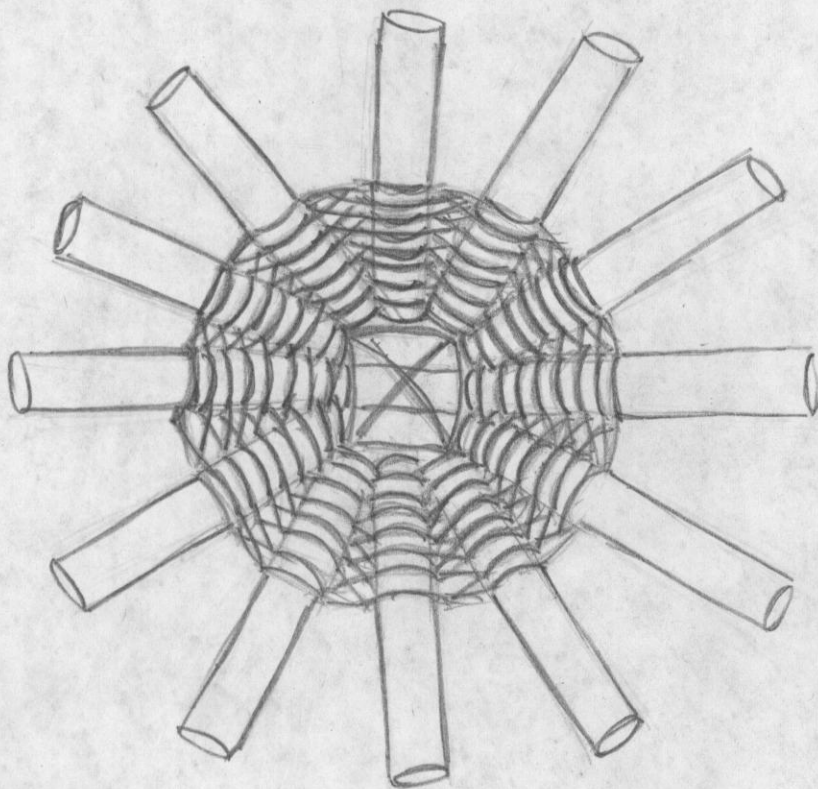
Majd a fenékfákat a kötés tövében megtördeljük. Nem törjük el, csak megtörjük.

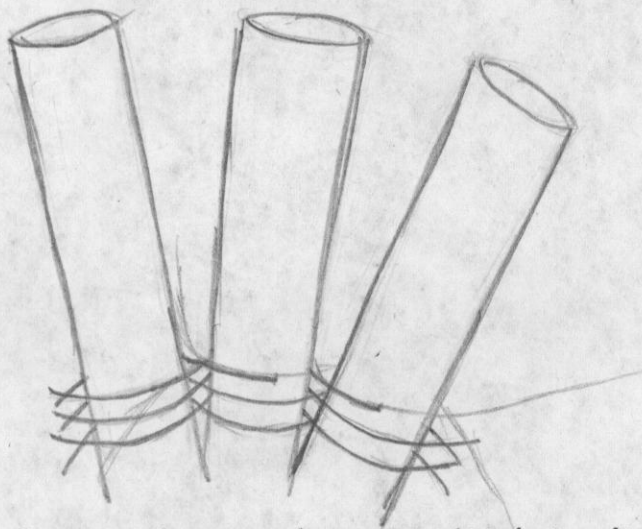
Ezután vesszük a vékonyabb, kb 1,5 m hosszú vesszőket. Ezekből az un. fonóvesszőkből a fenék fonásához kb 30-40 db kell. Két fonóvesszőt megkötünk bütyökre, majd megkezdjük a fonást. A vesszőt egyszer az egyik fenékfa mögött, majd a másik előtt húzzuk el. A másik vesszővel ugyanezt csináljuk, csak fordítva, mikor az egyik vesszőt a fenékfa előtt húzzuk el, addig a másikat mögötte.

Fonás közben a vesszőket jó erősen meg kell húzni, és a fenékfákat el kell igazítani, hogy egymástól egyenlő távolságra álljanak.

Ha a régi vesszőt már elfontuk, az újat úgy kezdjük, hogy a régihez hozzáfogjuk jó kiálló véggel, hogy nehezebben csússzon ki. Ezeket a végeket majd a végén levagdossuk.

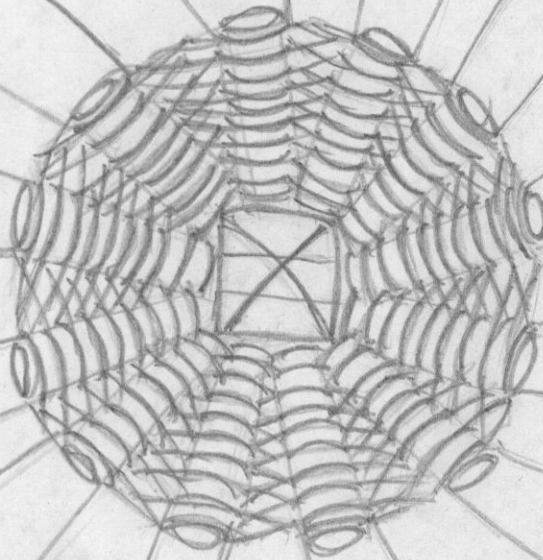

Amikor megvan a kívánt fenéknagyság, a kiálló fenékfákat metszőollóval levágjuk.

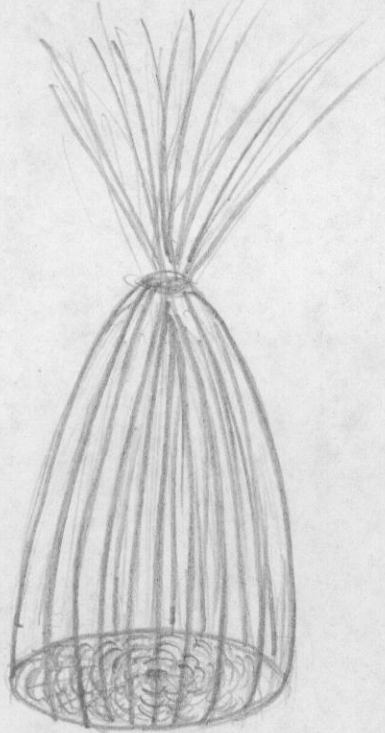
A fenéket homorú ra fonjuk. Később majd az un. karók megfeszítik, s így egyenes lesz. De ha homorú marad is, az ilyen fenéken a véka megáll, míg a domború fenéken elbillen.

Veszünk 24 db kb 2-3 m hosszú vesszőt. Ezek az un. karóvesszők.

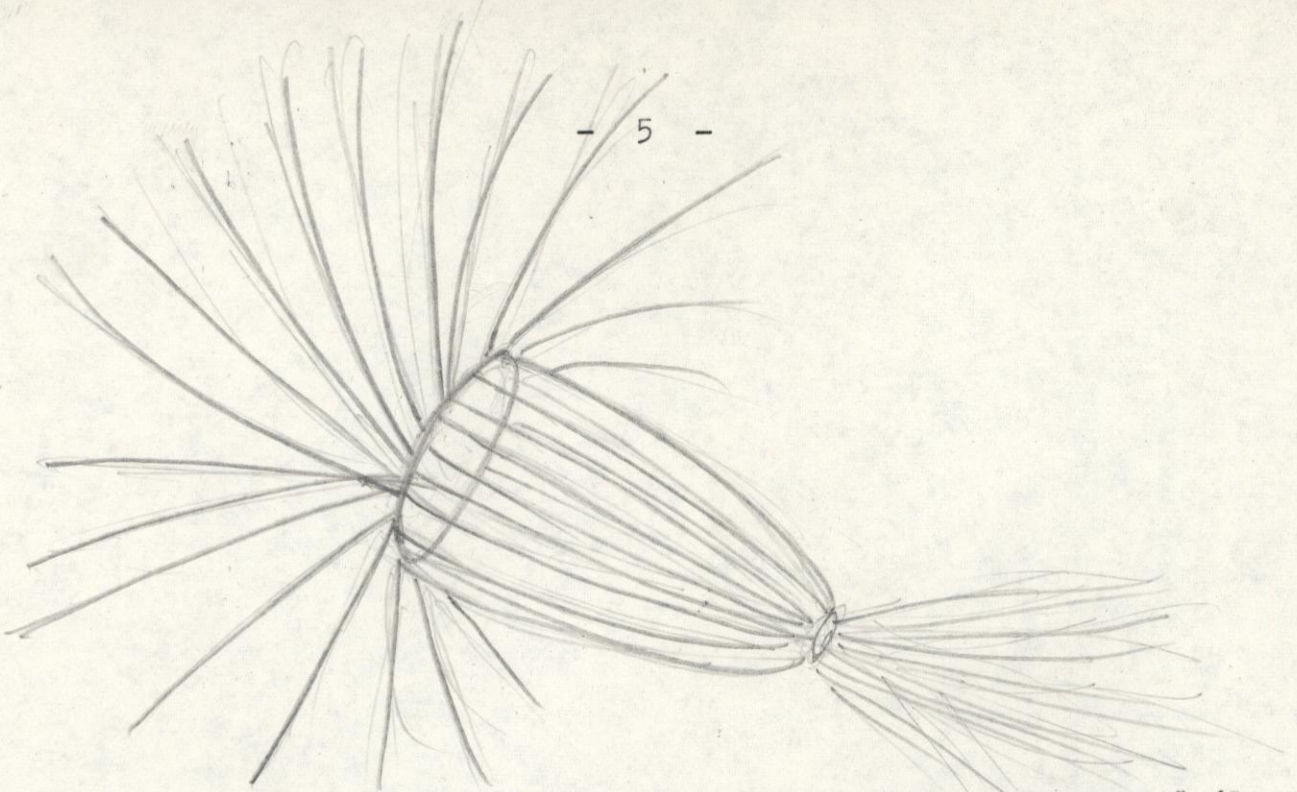
Kihegyezzük őket hosszú hegyre, és a fenékfák mellé szurjuk kétoldalra.

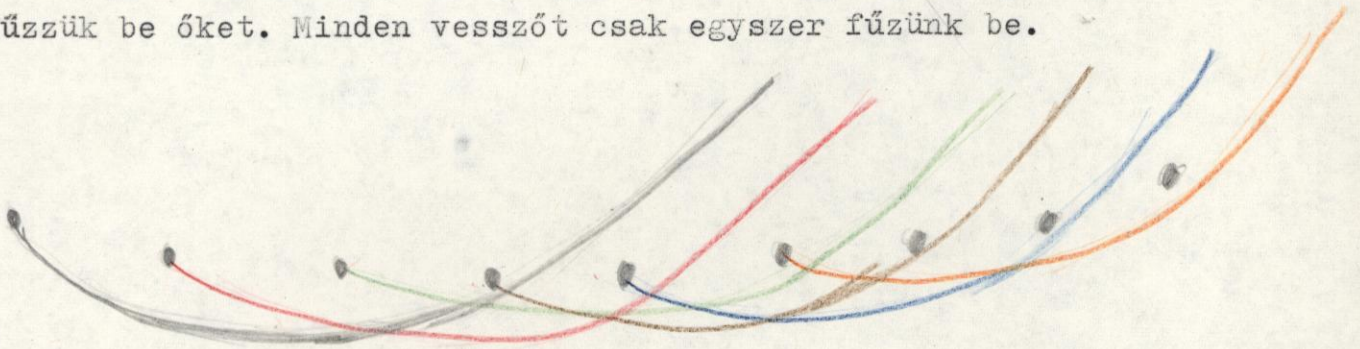
A karókat a fenék szélénél megtörjük, majd fölül összekötjük őket.
A hajlításnál a karókat kalapáccsal beleverjük a fenék fonatába.

Ezután megint 24 db vesszőt kihegyezünk, és a karók mellé szúrjuk őket kétoldalt.

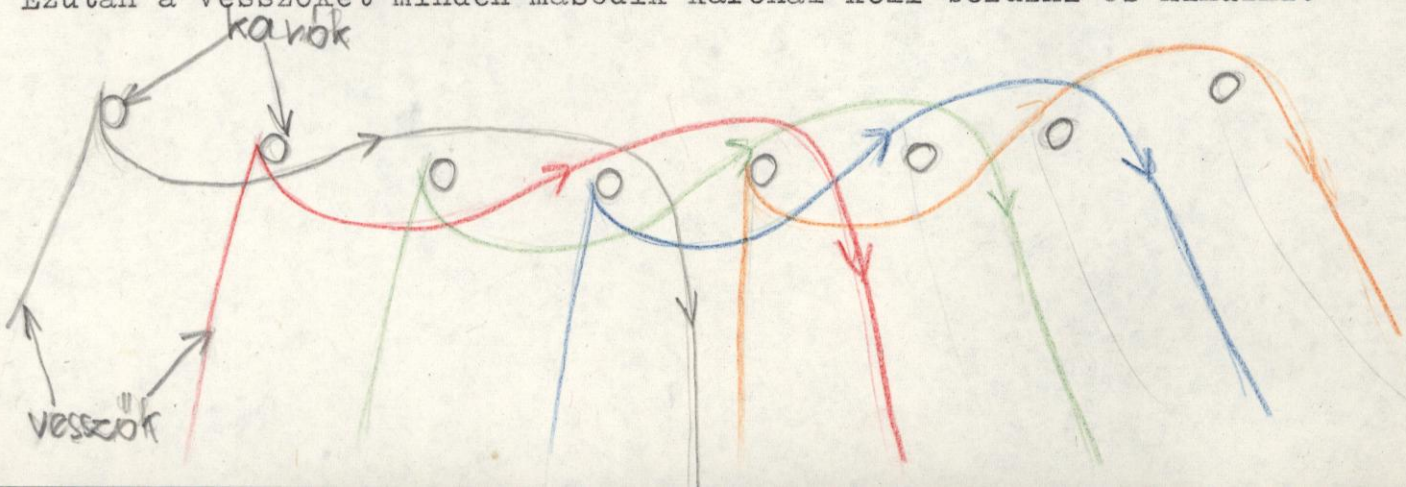
Ezeket a vesszőket úgy fonjuk, hogy minden harmadik vesszőnél fűzzük be őket. Minden vesszőt csak egyszer fűzünk be.

Ha körülértünk, kész a fenék szélének karimája, az utolsó szegés, vagy fenékszegés.

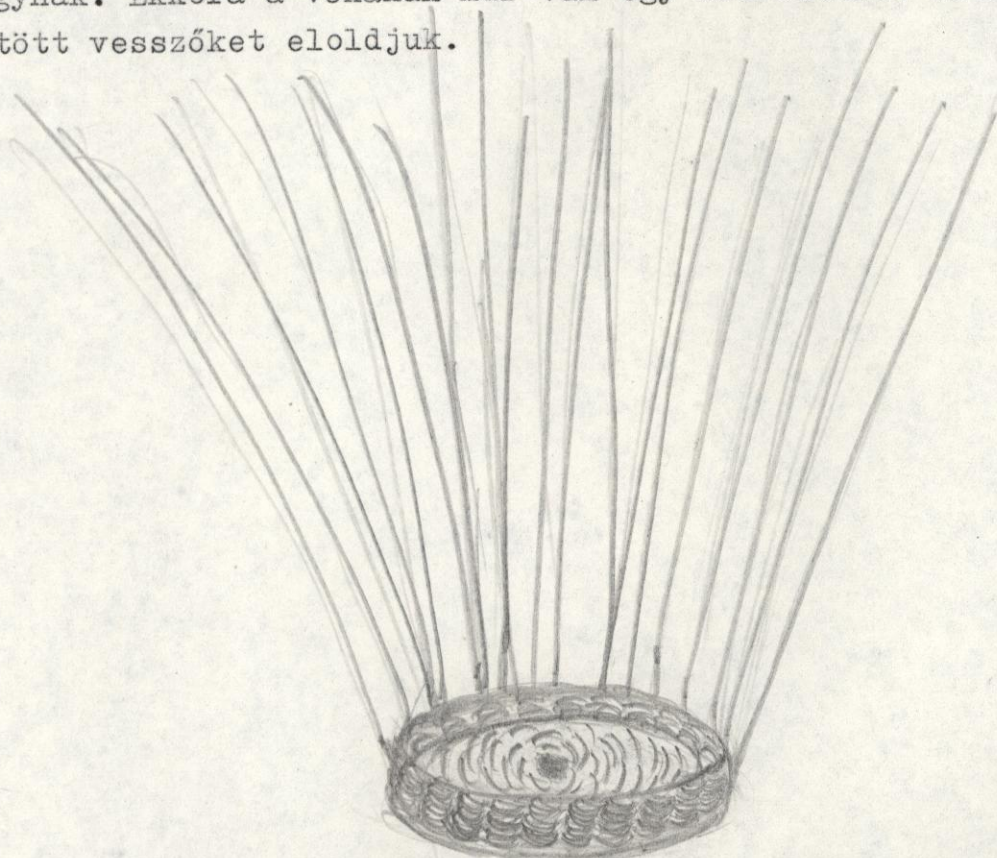
Ezután a vesszőket minden második karónál kell befűzni és kihúzni.

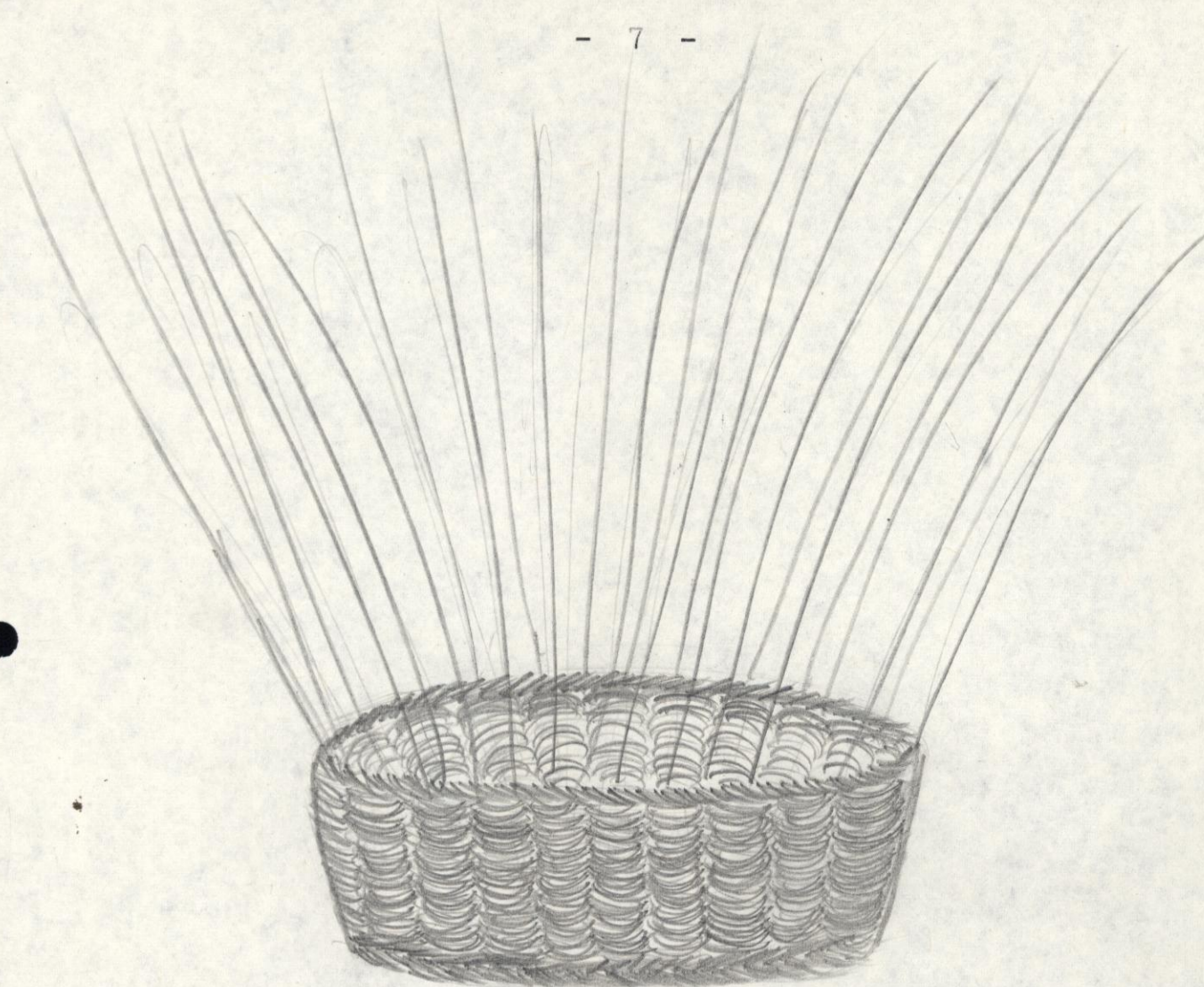
Megint minden vesszőt csak egyszer fűzünk be a leírt módon. Ez a fonat, az un. fenékkoszorú, a fenékszegéssel együtt hajfonathoz hasonló.

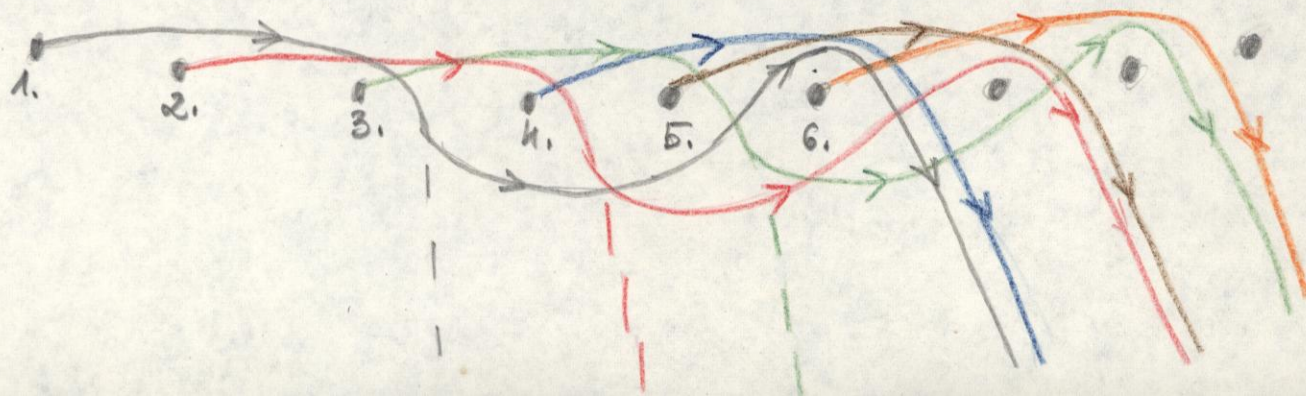
Ezután a vesszőket a fenékhez hasonlóan fonjuk tovább, míg el nem fogynak. Ekkor a vékának már van egy kis oldala. Közben az összekötött vesszőket eloldjuk.

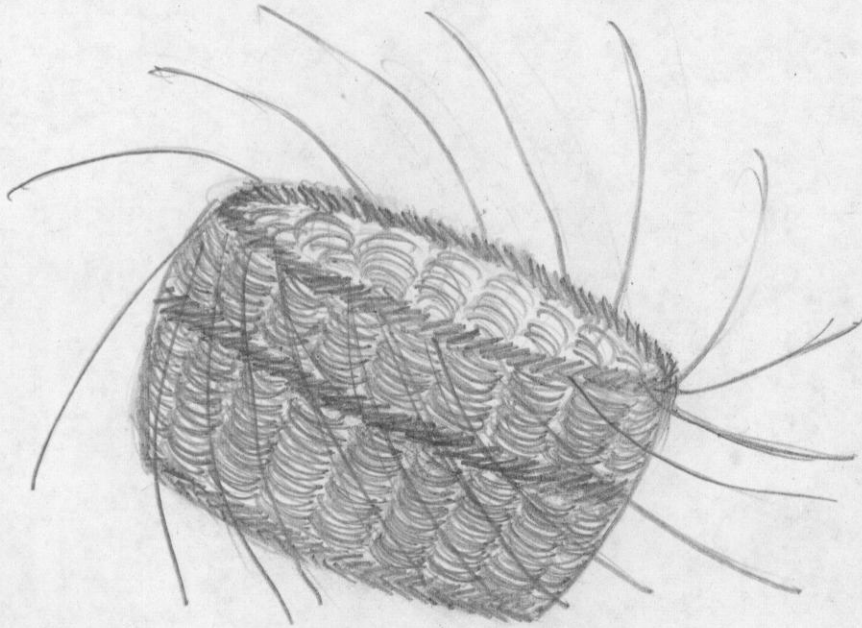
Ezután megfonjuk az oldalkoszorút. 4 db vessző kell. Összesen tehát 8 db vesszőt használunk fel. A koszorú fonása a már említett módon történik, a vesszőket minden második karó után fűzzük be és húzzuk ki. Ezt minden vesszővel megint csak egyszer csináljuk végig. Ezután megint 24 db vesszőt szúrunk a karók mellé és tovább fonjuk a véka oldalát.

Ha már megvan a véka kívánt nagysága, elkészítjük a felső szegést. A felső szegésnél a karókat vesszőkként fonjuk. Az 1. vesszőt belülről húzzuk, a második vessző után kihúzzuk. A 2. és 3. vesszőt is ugyanúgy belül húzzuk, az utánuk következő második vessző után kihúzzuk. Most az 1. vesszőt kívülről két vessző után fűzzük, a harmadik vessző után kihúzzuk, a 4. vesszőt pedig belülről melléhajlítjuk. Ezután a 2. vesszőt, mint az 1.-t két vessző után kívülről befűzzük, a harmadik vessző után húzzuk, az 5. vesszőt belülről melléhajlítjuk. A 3. vesszőt ugyanúgy befűzzük, mint az 1.-t és a 6. vesszőt hajlítjuk belülről melléje. Így körbe befűzzük az összes vesszőt.

Az első vesszőket fakanálra hajlítjuk rá, hogy alattuk elég hely maradjon majd az utolsó vesszőket bebújtatni.

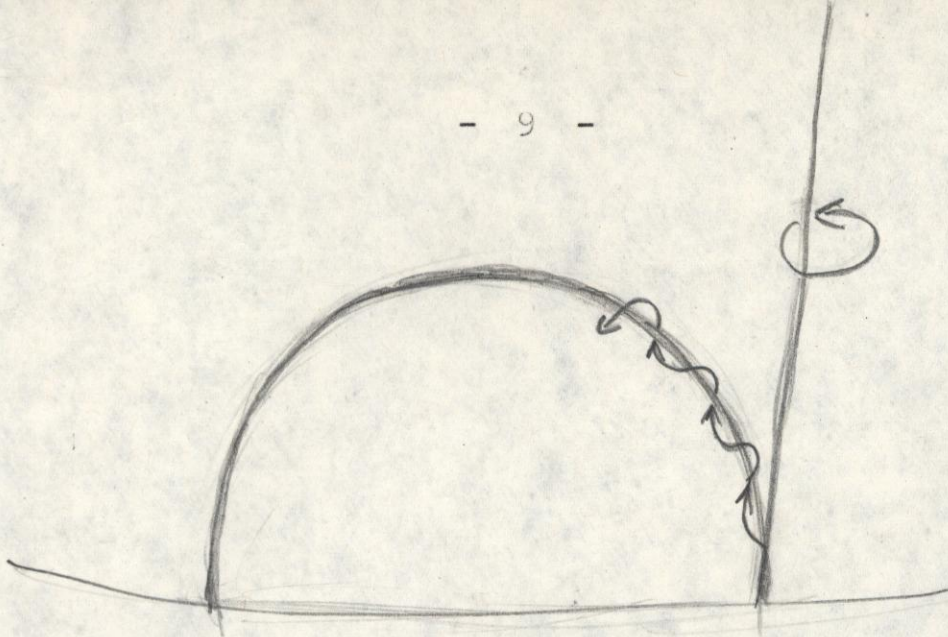
A kiálló vesszőket metszőollóval levágjuk.

Ezután már csak a véka fülei hiányoznak. Fület legjobban a sárga fűzfa vesszejéből lehet csinálni, mert az szívósabb.

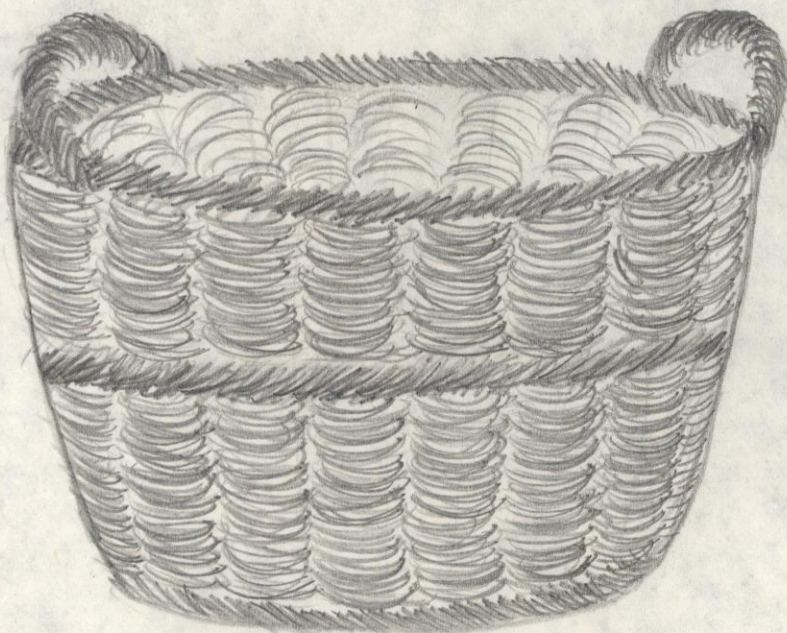
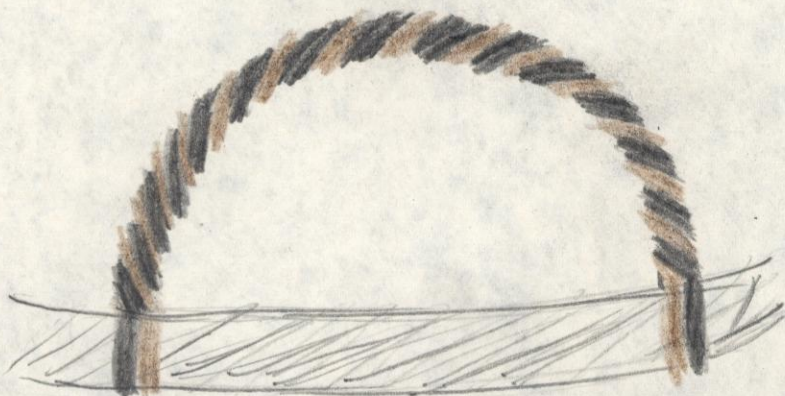
Veszünk 2 db, kb 30 cm hosszú vesszőt, az un. fülvesszőket. A végüket kihegyezzük, majd ív alakúra meghajlítjuk őket. A hajlítást a térdünkön ide-oda húzogatva végezzük. Közben arra kell vigyázni, hogy a vesszők meg ne törjenek, mert akkor nem lesznek gömbölyűek a fülek.

A meghajlított vesszőket a véka két ellenkező oldalára beszúrjuk a fonatba, a két végüket egymástól kb 10 cm távolságra. A vesszőket jó erősen szúrjuk a fonatba, hogy a fül erősen álljon.

Majd a fülvessző mellé szúrunk egy másik vesszőt. Ezt a vesszőt jobb felé csavarjuk. Ha már eléggé megcsavarodott a fülvesszőre tekerjük mindig bal felé. Ha végigértünk a fülvesszőn, a vesszőt átbújtatjuk a végszegély alatt, majd ismét bal felé újra végigtekerjük a fülvesszőt.

A fülvessző másik végéhez is beszúrunk egy vesszőt. Ezt is megcsavarjuk jobb felé, majd bal felé kétszer a fülvesszőre tekerjük. El is készült ezzel a véka füle.

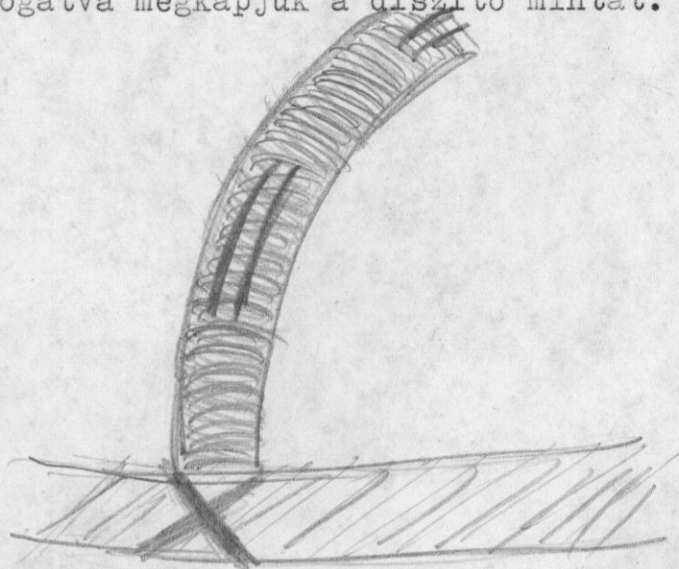
Ez a véka, amit most mi fontunk, egy kukoricás véka, a fenék átmérője kb. 36 cm.

A legnagyobb véka a szecskás véka volt, ebbe vágták a szecskát a teheneknek. Ennél kisebb vékákba szedték a kukoricát, krumplit az őszi betakarításkor. A tűzifát is vékában tartották a tűzhely alatt. A kamrában a főzéshez szükséges zöldséget is kis vékákban tárolták.

Ezek után nézzük a kosár fonását!

A kosarat éppen úgy fonjuk, mint a vékát, csak fonás közben az oldalait befelé nyomjuk, így kapja meg a kosárra jellemző hosszú-kás formát!

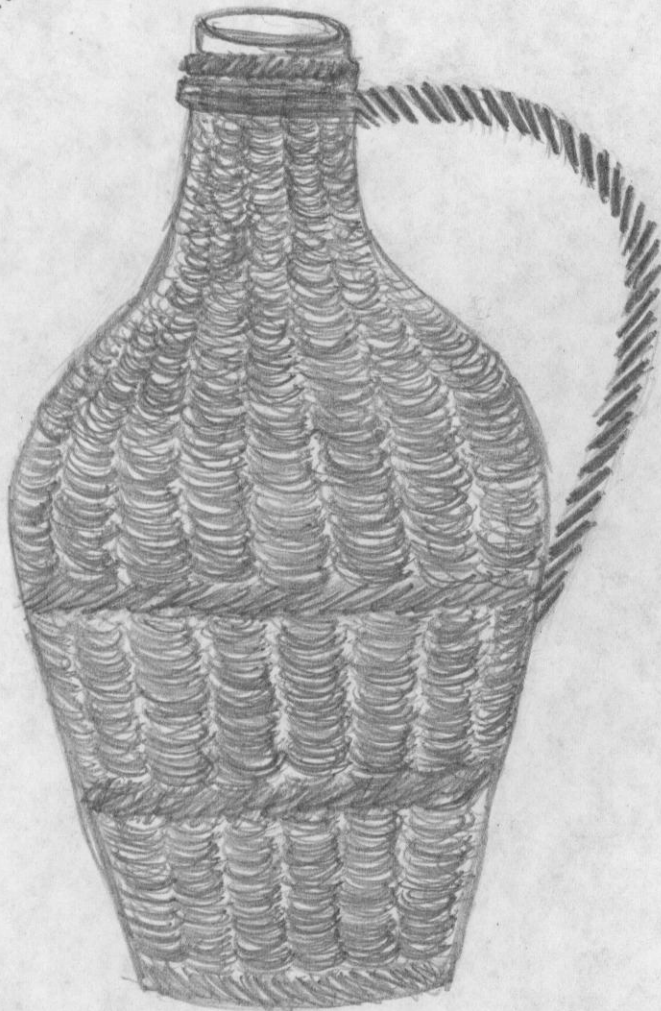
A fül készítése azonban különbözik a vékánál leírtaktól. Veszünk egy vastag vesszőt. Széthasítjuk, és a végeket kihegyezzük. Ezután beszúrjuk őket egymás mellé a kosár két ellentétes oldalán a vég-szegélybe. Egy vékonyabb vesszőt is széthasítunk, beszúrjuk a fülvesszők mellé, és körbetekerjük vele őket. Díszítésként veszünk két szál vékony félbehasított vesszőt. Azokat egy darabig hozzátekerjük a fülvesszőkhöz, majd csak a fülvesszőket tekerjük körbe, a díszítővesszőket pedig csak áthajlítjuk a betekert részen. Ezeket változtatva megkapjuk a díszítő mintát.

A kosarakat is sokrélegre használták. A nagyobbakba az un. piacos kosarakba hordták a piacra az árulnivalót. Kosárban tartották a kamrában a tojást is. Az egész pici kosarak voltak a varrókosarak. Ezekben tartották a háziasszonyok az ollót, cérnát, fonalat, a varráshoz és kézimunkához szükséges dolgokat.

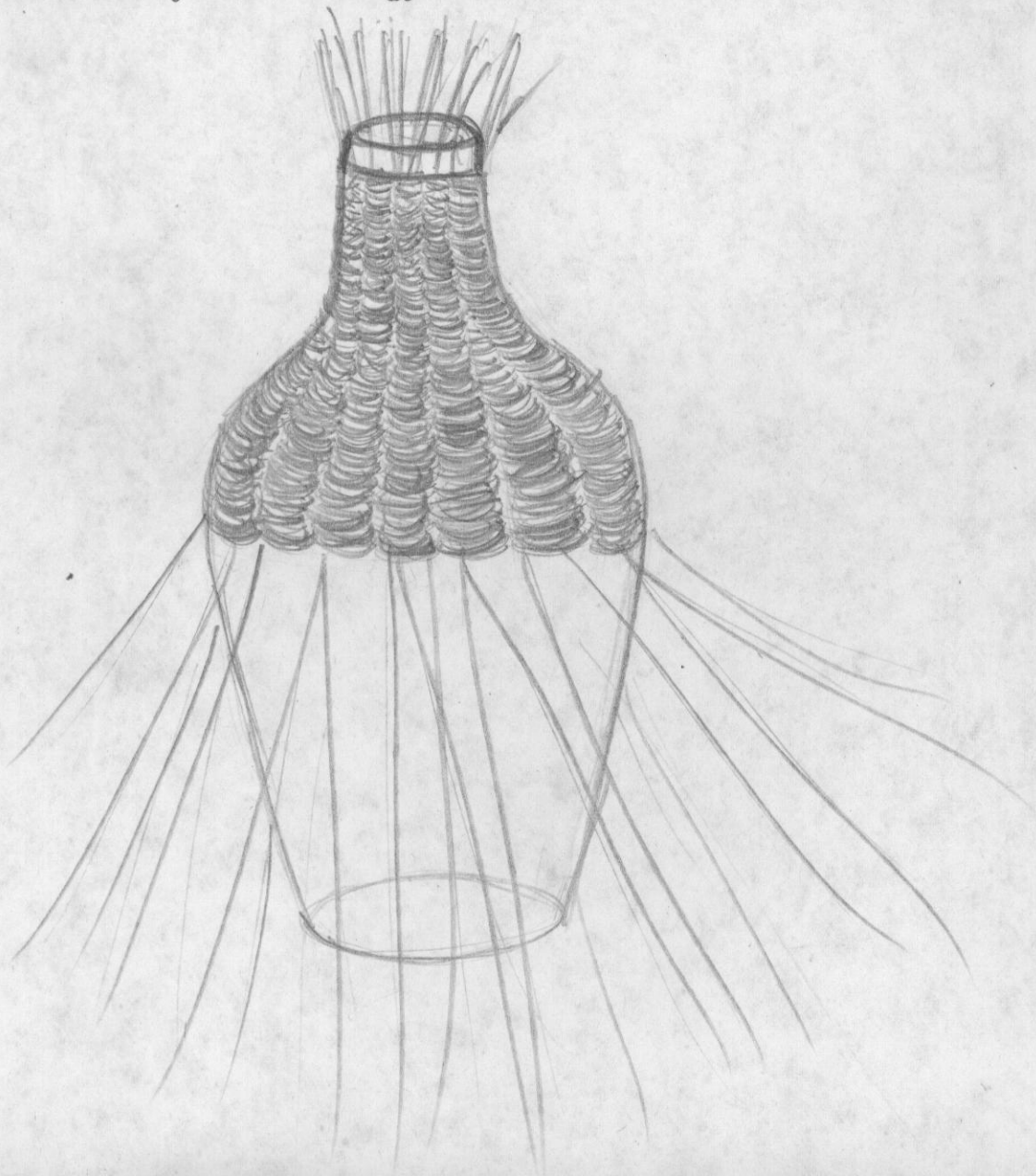
A korsó fonása:

A korsóhoz szükséges üveget üvegboltban vásároljuk. Ezt az üveget fonjuk aztán körbe.

A korsó fonásához szép vékony vesszőt szedünk. Levágjuk az elágazásokat, hogy egyenesek legyenek, majd kb. egy óra hosszat főzzük forró vízben. Ekkorra a vesszők bőrét már le lehet húzni. Az ilyen lehúzott bőrű vesszőből készült korsó tetszetősebb és tartósabb is. A fonást kezdhethük alulról is a fenék elkészítésével, ahogy a vékánál már leírtam. De kezdhethük fölülről is. A nagypapa így szokta csinálni.

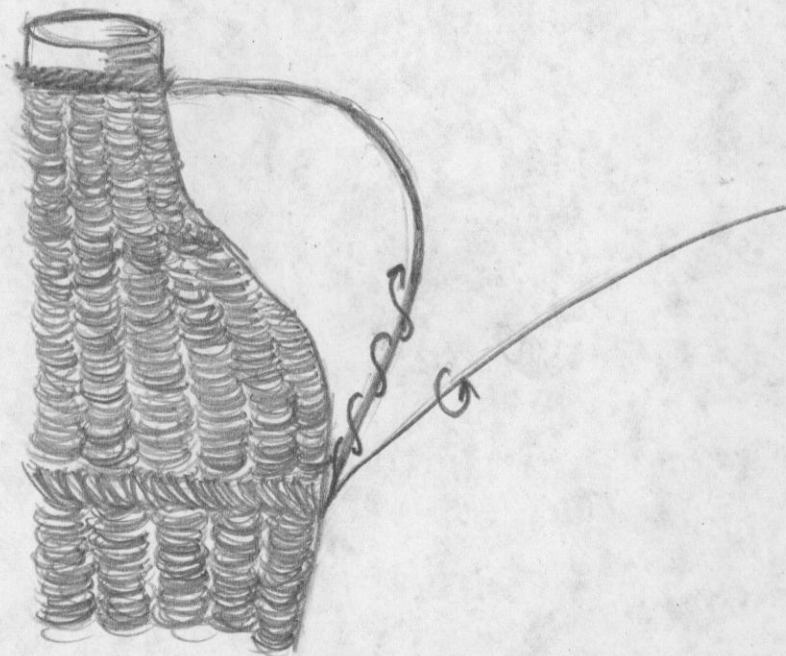
Először 18-20 szál vesszőt, un. oldalkarót az üveg szájához kötünk spárgával. Majd a vékánál leírt módon elkezdjük a fonást. Az üveg szájánál még 2-2 karót fogunk egybe, majd ahogy az üveg széleseedik, elkezdünk szaporítani, a karókat a vesszőkkel már fokozatosan egyenként fonjuk körbe. Így a fonat is fokozatosan szélesedni fog.

Ha az üveg nyakával készen vagyunk, beszegjük, majd a kiálló végeket levágjuk.

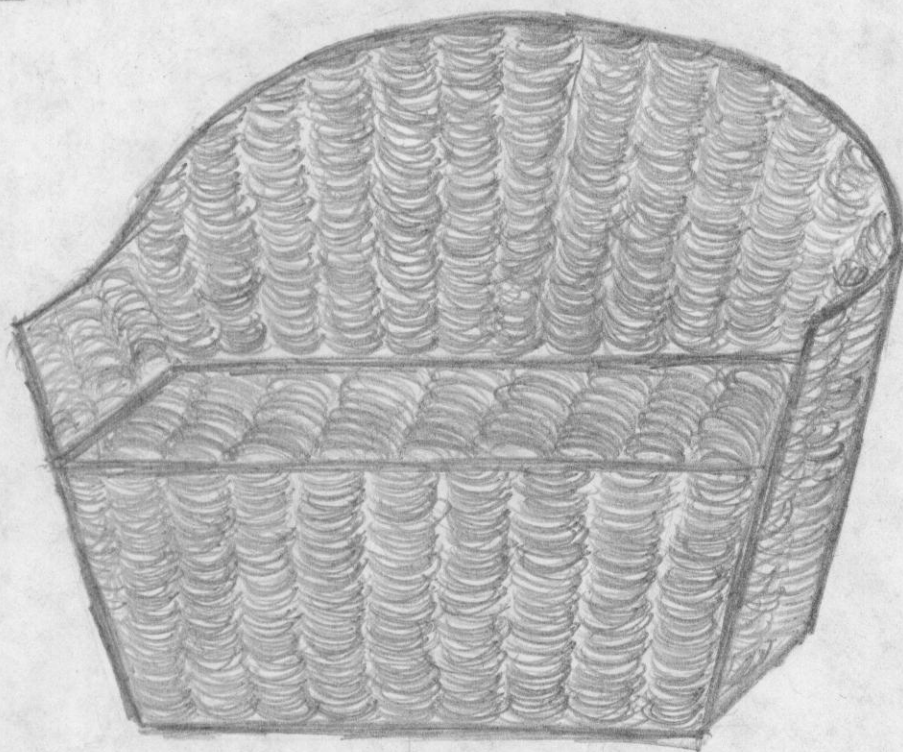
A kiszélesedő rész alatt a már tanult módon koszorút fonunk, majd az alsó rész közepénél újból.

Ha a fonattal már beértünk az üveg aljáig, az előre elkészített feneket az üveg aljához illesztjük, majd az oldalvesszőkből koszorút és szegélyt fonunk köréje. Ezek fogják tartani a korsó fenekét. A korsó fülét a véka fülének mintájára készítjük el.

A nagypapa nemrég kötött egy olyan korsót, ahol nemcsak fűzfaveszszőt használt fel, hanem a modern kor anyagát, a műanyagot is. Régebben vettünk egy műanyag fonatú korsót. Ez most tönkrement. A nagypapa lebontotta róla a műanyag szálakat, és újból megfonta. Az oldalkarók és a koszorúk készültek vesszőből, a síma fonatot műanyag szálakból készítette.

Üléskosár:

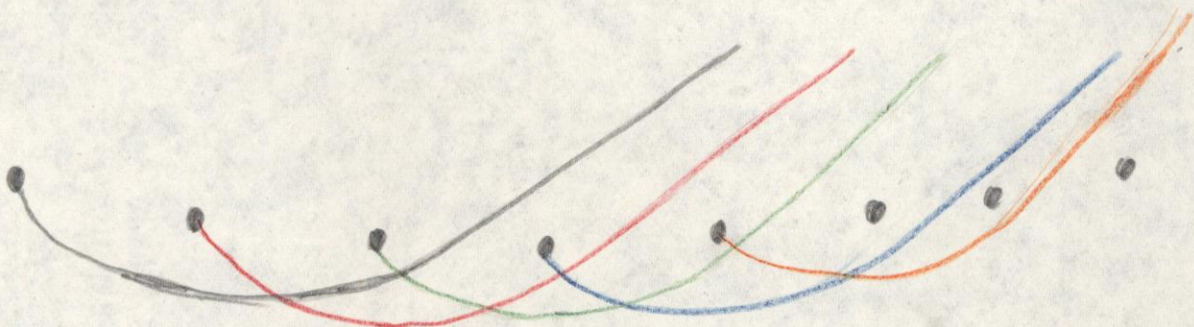
Üléskosarat ma már nem fonnak, legalábbis Töröcskén nem. A szekér elejére szokták rakni. Teljesen beleillett oda, az alja felé szűkült, ahogy a szekér oldala is.

Először az üléskosár vázát szögelték össze sodrófa vastagságú bükk vagy kórisfából. Ezután a már leírt módon fűzfavesszővel körbefonták, először mind a négy oldalát, majd mikor az eleje elég magas volt csak a két oldalat és a hátát fonták tovább. Mikor a könyöklők is készen voltak, akkor kezdték el a hátát gömbölyíteni. Végül a széleit mindenhol beszegették. Ezután elkészítették az ülőkét, amit aztán beillesztettek a helyére. Az ülőkét le lehetett emelni. Alatta az üléskosár üres volt. Ide tették be a korszókat, kosarakat, az előre elkészített ennivalót.

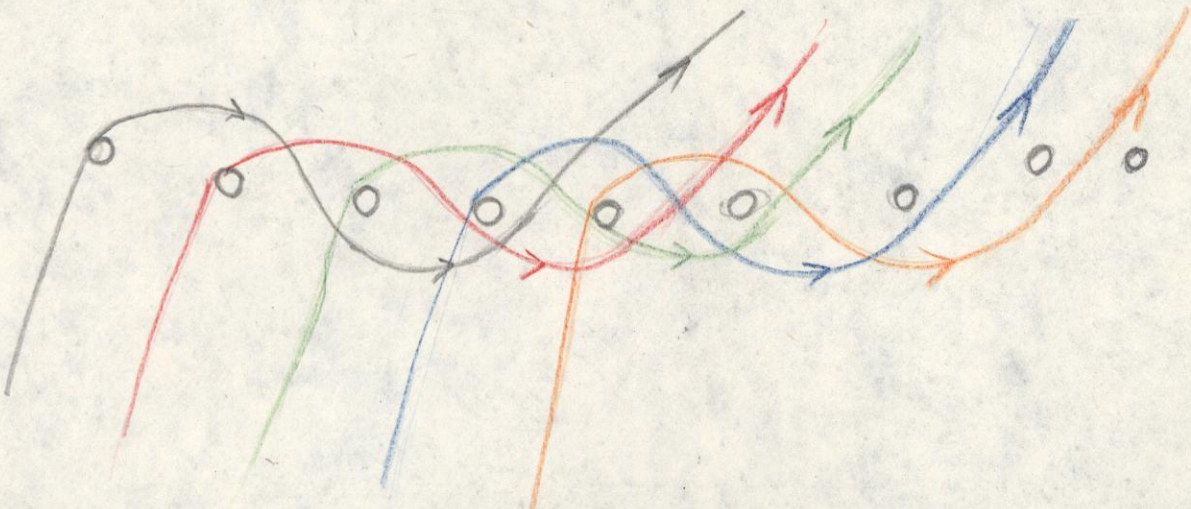
Az üléskosarat is több alkalommal használták. Ha vendégségbe mentek, és kényelmesen akart utazni, az üléskosarat rakták a kocsira.

Ha vitték eladni a hízókat a piacra, akkor is az üléskosarat használták. Hátról volt a kocsiborító, elöl pedig az üléskosár, így a disznó nem tudott kibújni az üléspad alatt. Lakodalomkor a násznépet is üléskosárral szállították. Ilyenkor nemcsak a szekér elejére, hanem a végére is föltettek egy-egy üléskosarat.

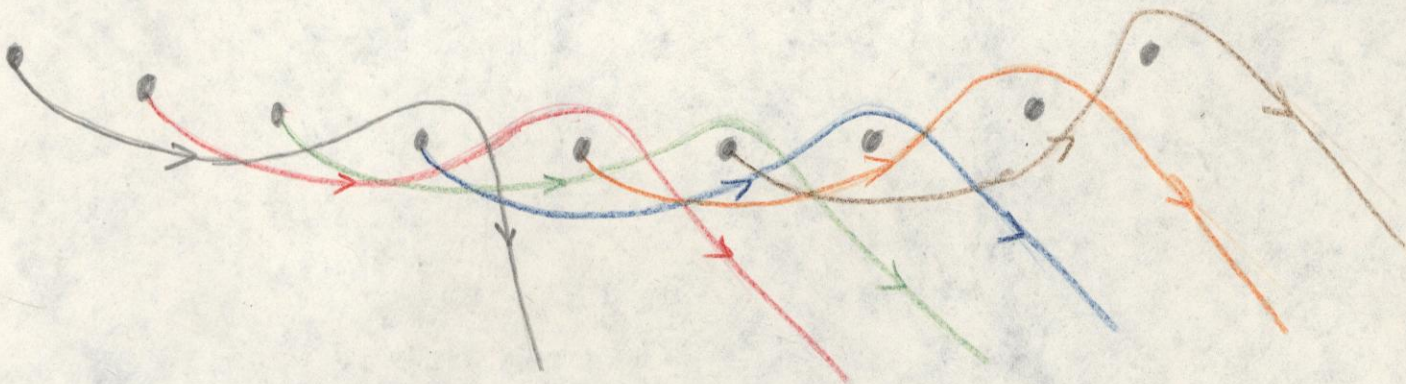
Másik adatközlőm Fehér József. 1946-ban született Töröcskén. Foglalkozása főelőadó. Ő a fiatal nemzedékhez tartozik. Gyermekkorában még ritkaság volt a rádió. Ő is a szomszédba járt Szabó családot és más népszerű műsorokat hallgatni. Ott tanulta meg közben a szomszéd bácsitól a kosárfonást is. Az ő és a nagypapa módszere között vannak különbségek. Ezek természetesen csak a koszorúk fonásában lehetnek, hiszen a síma fonatot csak egyféleképpen lehet fonni. Az alsó szegélynél, míg a nagypapa minden harmadik vesszőnél húzza be, / ld. 5. o./b /, ő minden másodikonál.

A fenékkoszorúnál ő a vesszőt először nem két karó előtt húzza el, majd két karó mögött / ld. 5.o./d. /, hanem pont fordítva, először két karó mögött, aztán két karó előtt húzza el a vesszőt.

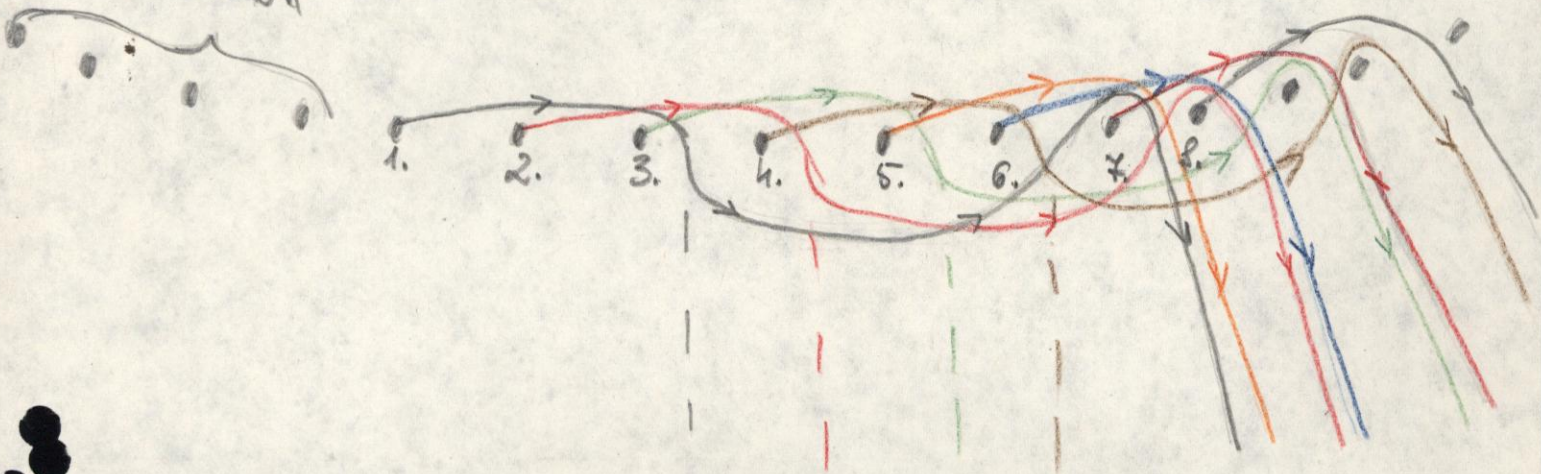
Az oldalkoszorúnál ő nem 8 db vesszőt használ / ld. 6.o. alja /, hanem három olyan vesszőt, amelyek másfélszer körülérik a véka kerületét. A koszorú fonása is különbözik nála. A papa minden második karó után fűzi be és húzza ki a vesszőt. Ő a vesszőt szintén minden második karó után fűzi be, viszont a harmadik karó után már ki is húzza.

A felső szegés készítése is eltér a már leírt módtól / ld. 7.o. alja/. Addig még megegyezik, hogy az első vesszőket belülről húzzuk, és az utánuk következő második vessző után kihúzzuk őket. De nem az első három vesszőt fűzzük be így, hanem az első négyet. Ezután az 1. vesszőt kívülről a ~~negyedik~~ harmadik vessző után befűzzük, a negyedik vessző után kihúzzuk, és melléhajlítjuk

az 5. vesszőt. A 2. vesszőt ugyanígy befűzzük, és melléhajlítjuk a 6. vesszőt, a 3. vesszőt szintén így befűzzük, melléhajlítjuk a 7. vesszőt. A 4. vesszőt hasonlóképpen befűzzük melléje pedig a 8. vesszőt hajlítjuk. Ugyanígy körbe a vékán befűzzük az összes vesszőt. A szegély fonását négy síma, bütyök nélküli vessző után kezdjük el, ezek hajlékonyabbak, könnyebb lesz őket befűzni, amikor majd a végén az első vesszők alá kell őket bujtatni. Hogy ekkor majd több hely legyen nekik, az első vesszőket itt is fakanálra vagy egy vessződarabra hajlítjuk rá.

síma vesszők

A véka fülénél / 8. o. alul / azt a vesszőt, amivel a fülvesszőt körültekerjük ő nem csavarja előtte meg.

A korsó kötését /ld. 12.o./ ő nem az üveg tetejétől, hanem a közepétől kezdi a koszorú megfonásával. Ezután fölfelé halad. Ahogy az üveg egyre szűkül, fogyaszt, vagyis az eddig különálló karók közül kettőt-kettőt fog egybe, és fonja őket a vesszőkkel körül. Ha elérte az üveg száját, a fonatot beszegei, majd újból a közepétől kezdve fonja tovább a korsót az aljáig.